

Kiállítom Mikszáthot – Horpácson

Az irodalmi kiállítások története azt mutatja, hogy az úgynevezett állandó kiállítások megújítására is szükség van 10-12 évenként. Természetesnek tekinthető ez, hiszen a kutatások fényében változik a tudásunk, hangsúlyjaiban változik az író értékelése, változik az érdeklődés, az ízlés, változik a muzeológia, változnak a múzeumok technikai lehetőségei. Még az olyan, vitathatatlanul nemzeti klasszikus esetében is, mint Mikszáth, évtizedenként megújultak a horpácsi kúriában rendezett kiállítások. (1960: Miklós Róbert, 1972: Kerényi Ferenc, 1982: Kerényi Ferenc, 1997: dr. Kovács Anna) Dr. Kovács Anna átfogó érvényű, szép és tartalmas, az életmű egészét körültekintően, hangulatosan reprezentáló kiállítása a korszak lehetőségeinek legjobb színvonalán valósította meg az író alakjának és életművének bemutatását, élesítve és alakítva Mikszáth-képünket. Az új kiállítás kurátorának ezt a megkerülhetetlen, szakmai szempontból kifogástalan kiállítást kell megújítania, az ott látható műtárgyakat kell mai kontextusba helyezni.

Nem könnyű feladat, ám mindenképpen figyelembe kell venni, hogy a kiállítás óta eltelt negyedszázad óhatatlanul változásokat hozott a Mikszáth-értésben és értékelésben. Utalunk itt a Mikszáth-kultusz lelke, Praznovszky Mihály, a Krúdy-problémák mellett a Mikszáth-életműben is jártas Fábri Anna munkásságára és az általa szerkesztett Mikszáth Emlékkönyv szerzőire, akik a romantika és realizmus kettősségét szem előtt tartva végeztek felbecsülhetetlen értékű kutatásokat.

Az ezredforduló körül azonban újabb szempontú munkák is megjelentek, gondolhatunk Eisemann György 1998-as pályakép-elemzésére, T. Szabó Levente könyvére (2007), Hajdu Péter kötetére (2005, 2010), valamint a Magyar Irodalomtörténeti Társaság konferenciakiadványára (2016) és Pásztor Éva átfogó gyűjteményére Mikszáth Kálmán képzőművészeti ábrázolásairól (2021).

A tervezett kiállítás mindezek figyelembevételével alapvetően a magyar irodalmi hagyomány nemzeti identitásképző és identitásőrző szerepét továbbvivő, ám ugyanakkor az irodalmat, mint a tartalmas szórakoztatás egyik lehetőségét elgondoló író képét igyekszik erősíteni. Mikszáthot nem a mindinkább homályosuló múltban elhelyezve, hanem a saját korának kérdéseit értő és a kezdődő modernség fejleményei felé tájékozódó szerzőként. Több művében kikezdi, feszegeti például az időbeliség érvényesülésére hagyatkozó és az események sorrendiségén alapuló elbeszélés hagyományát. A történetmondó hangjának rendszeres változtatásaival teret ad a hangulat meghatározó szerepének, valamint az emlékezéssel és a képzettársításokkal folytonosan bővülő belső világ érzékeltetésének. Megszabadulva az „objektív idő” kötöttségeitől, regénypoétikája Krúdy megszólalását készíti elő.

Paradox jelenségként írásaiban nem is mindig lehet szétválasztani az irányzatokat, valóságos új „izmust” alkot a műveiben fellelhető szemléletmódok sajátos ötvözetével. Miközben az életmű kétségtelenül a romantika és a realizmus jegyében is értelmezhető, a tüzetes olvasás rámutathat, hogy Mikszáth mind a romantika, mind a realizmus eredményeit,

eljárásait nem egy esetben felbontja, megkérdőjelezi. „Kései romantikus” és „kritikai realista” helyett valójában: kételkedő mesélő.

Kételkedő, mert látta korának politikai-irodalmi (elbeszélésbeli) ellentmondásait, és meg is fogalmazta azokat. Írásait mindenkinek szánta, mint ahogy újságírói tevékenységét is az vezérelte (már Az Újság szerkesztőségében), hogy ő és munkatársai is úgy írjanak, mintha egyenesen a józan ítéletű, világos, tisztességes gondolkozású szegedi öregúrnak, Pálffy Ferencnek írnák a tudósításokat. (Kinek csináljuk a lapot?) A legnagyobb dicséretnek azt tartotta, amikor szakácsnője azzal adta vissza az egyik könyvét, hogy nincs abban semmi különös, ilyet ő is tudna írni.

És mesélő is, mert mégiscsak a mese varázsköpenyébe bújtatta egyedi történeteit.

Mesélő hangja a társaságot meghökkentő esetekkel traktáló nagy kópé vagy a tűz mellett duruzsoló nagyszülő gyógyító-szórakoztató történeteinek előadását idézi.

Mikszáth megnyilatkozásai szerint az irodalom hagyományosan a társadalom része, tényleges társas esemény, amelyben az írók párbeszédet folytatnak a kiadókkal, szerkesztőségekkel és egymás között, valamint természetesen az olvasókkal. Továbbviszik, fejlesztik vagy éppen elsorvasztják egymás elgondolásait, vagyis az irodalom ebben az értelemben egymásra reagáló, közös cselekvések hálózata. A kiállítás ennek a gondolatnak a jegyében fogja felfedni az íróknak és olvasóinak visszajelzésekkel teli kötődéseit.

Ezért fokozottan előtérbe állítanánk Mikszáth írói nemzedékét, s legalább jelzésszerűen az elődökhöz való viszonyát (pl. barátsága néhány mozzanatát Jókaival), felvillantva a következő nemzedék iránti érdeklődését is (Bródy Sándor, Herczeg Ferenc).

Mikszáthot sohasem egyedül képzelve el, hanem családjá körében vagy írótársaival együtt a Pesti Hírlap szerkesztőségében vagy miniszterek, képviselők között szivarozva a parlamenti folyosón, de kivált a T. Ház büféjében és a klubban a kártyaasztal mellett.

A kiállítás több tekintetben is teret nyitna az interaktivitásnak: a látogató játékos formában elkészítheti és újraalkothatja a Mikszáth-topográfiát, próbára teheti tudását csoportképek kiegészítésével, az életműben szereplő nevek elhelyezésével, filmes adaptációk felismerésével stb stb., még közelebb hozva Mikszáth világát.

Végül, de nem utolsósorban, az új kiállítás magában foglalná a horpácsi kúria és az ott megépült kiállítások történetét, s ezzel a „kiállítások kiállítása” is lehetne.

Budapest, 2022. október 14.

Fráter Zoltán